

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Forsøg til Bestemmelse af nogle Grundsætninger for den gram-
matikalske Underviisning i de lærde Skoler og de dertil fornødne
Lærebøgers Affatning.

Et Indbydelseskrift

til den offentlige Examen i Roeskilde Kathedralskole,

som afholdes i September 1822.

Bed

S. N. J. Bloch,

Skolens Rector.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Andreas Seibelin,
Hof- og Universitets-Bogtrykker.

Det grammatikalske Studium af Sprogene, fornemmelig de gamle, har i vort Minde til forskjellige Tider havt en temmelig forskjellig Charakter, hvilken da igjen afprægede sig i de Lærebøger, der brugtes, og som derfor omvendt igjen bidroge til at vedligeholde denne Charakter. Den ældste Art af saadanne Grammatiker opstillede gemeenslig Sprogets Phænomener med Lærdom og Nøiagtighed nok, men efter det Tilfæld, som de gamle Grammatici havde givet Sproglæreren, og uden at indlade sig i Udviklingen af genetiske eller etymologiske Grunde for de brugelige Former eller Ordforholdinger. Kun Hukommelsen fattedes ved denne Maade i Virksomhed, og paa at lette Arbeidet for denne gik alle methodiske Kunstgreb ud. Deraf altsaa versus memoriales o. d. Ogsaa havde den grammatikalske Anviisning ofte mere det Mechaniske i Sproget og den blotte Tegnslæres Fremførelse til Piensed, end hvad der henhørte til at skaffe Indsigt i Sprogets Aand, og, om jeg saa maa sige, den grammatikalske Sagkundskab. Formationen af Sproget lærtes fornemmelig igjennem Regler, hvorfra da naturligvis igjen gaves endel Undtagelser; og den Fuldstændighed og Nøiagtighed, heri iagttoges, gjorde da gjerne Formlæren til en temmelig stor Bog, hvis Udenadslæsning medtog megen Tid og Umage. Overhovedet syffelsattes Ungdommen mere med at lære, end med at tænke, og man søgte derfor ei saa meget at gjøre en etymologisk og begrundet Indsigt til Basis for den grammatikalske Kundskab, som at forsyne med et fuldstændigt Aggregat af positive Sproglove, der ved idelig Indøvelse maatte indprentes i Erindringen.

Disse og deslige Aarsager var det udentvivl, der tilligemed det sjældne og ringe Hensyn, man tog paa Indholden af de Auteurs, der læstes, især tildroge de gamle Sprogs Studium den Væbreidelse, der i Pædagogikens for nogle Decennier siden indtrufne Reform ofte vederføer samme: at de nemlig vare en for Ungdommens intellectuelle Uddannelse aldeles ufrugtbar Ordkundskab, der længe nok, til Afbræk for den i det menneskelige og borgerlige

Liv langt nyttigere og vigtigere Sag; eller Realkundskab, havde været Ungdommens Plage. Og det kan ikke nægtes, at Klagen jo havde nogen Grund. Imidlertid viste det sig dog snart, at denne Grund ikke laae i Sprogstudiet selv; thi da det maatte indsees, at Ungdomsunderviisningens væsentligste Hiemeed bør være de menneskelige Evners almindelige Udvikling og Aandens Dannelse til Humanitet, blev det og en Følge, at man dertil ei kunde undvære de Discipliner, der efter dette deres Hovedsiemeed med Dette kaldtes Humaniora, og ved Videnskabernes Gjenføddelse efter Middelalderen kjendeligen havde beviist, hvad de i den Henseende formaaede. Spørgsmaalet blev altsaa kun, hvorledes de skulde drives og dyrkes, for at det egentlige Maal, som man vel ikke altid saa ganske havde havt for Øie, bedst kunde naaes. Og at her Grammatikens Behandling maatte komme under fortrinlig Betragtning, var en naturlig Følge. Ogsaa denne maatte nu faae den Tendents, som en forbedret Underviisningskunst foreskrev, og søge paa den mindst tvættende og meest instructive Maade at lede Ynglingen til den Indsigt i Sproget, som udfordres til med Lethed og Forstand at læse dets Autores. Til den Ende frembøde der sig især tvende Midler: det ene, at han i saa kort Indbegreb, som muligt, lærte blot Sprogets almindeligste Love, Formanalogier og Constructioner, og siden under Læsningen supplerede det øvrige, hvoraf da opstode allehaande Smaagrammatiker og Udtog, modificerede efter Forfatterens forskjellige methodiske Idæer; det andet, at Grammatikens affondrede For skrifter og Paradigmer bragtes i tidlig Anvendelse, hvorved da Sproglærens tørre Beenrad ligesom fik Kjød og Hud, og altsaa først kunde blive forstaaelig for Lærlingen, naar han saae, hvortil den egentlig sigtede. Imidlertid var dette endnu ikke nok, og man indsaae, deels at de mundtlige Tillæg, der under Læsningen kunde føies til det første Grundlag, ikke uden Bøg lode sig sikkert nok indprente, og deels, at Sproglæren endnu stedse blev et alt for mekanisk Udenadsværk, naar ei dens For skrifteres Natur og Grund med Klarhed indsaaes. Disse Grunde blev det Sprogphilosophiens Sag at opsøge; og bragtes de til Papir, fik man de saakaldte raisonnerede Grammatiker, der naturligviis maatte vinde betydeligt ved den Kritik, hvorved Sprogvidenskabens i nyere Tider efterhaanden er bleven bearbejdet. Kun møder her den Vanskelighed, at saavel de tilføiede Specialia, som et saadant grammatikalsk Raisonnement, ikke altid lade sig affatte i saa faa Ord, som den blot positive Regel; hvorved da Bogen let faaer en Størrelse, som affrækker den, der kun dømmer efter Reglernes Længde eller Sidernes Antal, uden Hensyn til det Lys, hvori Gjenstanden ved den fuldstændigere Udvikling sættes.

Under en saadan Forskjellighed af Methoden i den grammatikalske Underviisning og af de Lærebøgers Plan og Indretning, hvori samme meddeles, turde det maaskee ikke være

aldeles unyttigt, noget næiere at fastfatte nogle af de Principer, der bør ligge til Grund for en saadan Underviisning, naar den skal svare til sit sande Niemeed og undgaae de Feil, der ere forbundne enten med den ene eller den anden af de almindeligste Methoder, og som i det Foregaaende tilbeels allerede ere angivne. De samme Principer blive da og Regler for de Lærebøgers Affaining, hvorefter en saadan Underviisning maa see.

Allerførst betænke da enhver, som har med grammaticalsk Underviisning at gjøre, at samme ikke selv er Hovedsiemeed, men meget mere ikkun Middel til et andet Niemeeds Opnaaelse. Det Maal, hvortil der i den Henseende bør arbeides, er nemlig ikke, at Lærlingen skal kunne sin Grammatik, som en egen Disciplin, men at han med Indsigt og Lethed kan læse, fortolke og nyde enhver Forfatter i Sproget, samt, saavidt der tillige udfordres Færdighed til at udtrykke sig enten skriftlig eller mundtlig i et Sprog, ogsaa hertil kan være forsynet med fornøden Evne. Til dette Niemeeds Opnaaelse er nu grammaticalsk Kundskab et væsentligt Middel; og kun naar hiin Virkning viser sig af samme, d. e. naar Lærlingen kan grammaticalsk rigtig fortolke sin Autor og, hvor det behøves, selv udtrykke sig rigtigt i Sproget, beviser han at have lært sin Grammatik tilgavn; men ikke ved at kunne, var det endog nok saa færdigt, recitere Sprogtaarens Regler eller Formparadigmer, med hvilken Færdighed der ligesaa lidt altid er forbunden Duclighed i Anvendelsen, som omvendt denne uden hiin Færdighed ikke skulde nogenstunde være muelig. Kun Anvendelsen er det, der beviser, om Grammatiken er lært tilgavn; kun paa Anvendelsen er det altsaa at Læreren fornemmelig burde see. Det gaaer hermed som med Philosophien, hvorom Epictet siger, at ligesom Faaret ikke udspytter sin Føde, for at vise, hvormeget det har fortæret, men ved sin Mælk og sin Uld røber, om det er vel fodret eller ikke, saaledes skal og Lærlingen, ikke ved at fremsige dem, men ved i sit Liv at anvende dem, vise at han har gjort sig de ham meddeelte Lærdomme og Grundsætninger egne, og saaledes deraf til enhver Tid er i Stand til at kunne gjøre den behørigte Anvendelse. Det samme er nu Tilfældet med Grammatikens Studium og Anvendelse i Sproget. Ja Erfaring har viist mig Exempel saavel paa en Yngling, hvis latinske Stil aldeles maatte casseres, uagtet han ved Examination i Grammatiken ikke skulde feile en Leddel, som og omvendt paa en anden, der uden Anstød kunde læse og grammaticalsk nøiagtig fortolke sin hele Homer, og dog blev bragt i Forlegenhed, da Examinator forlangte, at han udenad skulde opgive alle anomale Tempora af et Verbum, hvilke han dog paa ethvert Sted i Bogen sieblikkelig vilde have kjendt. Ogsaa i Hebraisken vilde mangen en Lærling godt kunne, hvad der til Niemeedet er tilstrækkeligt, analysere enhver i hans Bog forekommende Tempus eller Nomensform, uden derfor at kunne omvendt strax af Hovedet angive, hvad et eller andet

anomalt Verbum eller Nomen vilde hedde i denne eller hiin Tempus; eller Constructionsform, forbundne med dette eller hiint Suffix. Ved Sprog, som ikke læres for at skrives, er det altsaa hensigtsstridigt, at ville gjøre deslige Qvæstioner; ja vor hele grammatikalske Underviisning feiler sædvanlig deri, at den gaar fra Reglen til Tilfældet, istedetfor fra Tilfældet til Reglen, og at man f. Ex. spørger: hvad hedder μένω i Κορίθος, ΝΥ in Part. Hiphil, istedetfor at spørge: hvad er μένω eller ΝΥ for et Tempus, og hvad Bemærkelse har det som saadant? Endstjønt jeg hermed ingenlunde vil have dadlet de Læreres Foranstaltning der, hvilket jeg selv, endog i de øverste Klasser anseer fornødent, for at bevirke et flittigere Studium af Grammatiken, jevnlig anstille en særegen Examination af samme.

Men sikkerligen kan ogsaa dette Grammatikstudium eller Fordringerne i Henseende til samme meget overdrives, naar det gjøres til eneste Hiemeed eller Hovedmaal for Skoleunderviisningen, saa at derover maa tilfidesættes eller ikke kan opnaaes, hvad de senere Skoleaar dog burde arbejde til, Auteursnes Fortolkning med Indsigt og Smag. For denne er Grammatiken, læst paa den nu anførte Maade, en nødvendig Forudsætning, ja maa endogsaa i Henseende til dens finere Dele og til Gjentagelse dyrkes jevnside med samme: men skal Grammatik, især i alle de Sprog, der drives i vor Ungdomsunderviisning, vedblive at være Hovedsag, saa at man selv i høiere Klasser ikke tør stole paa det grammatikalske Grundlæg, der i de nedre bør være lagt, men idelig skal læse Grammatik; eller skal man, for at eens Disciple kunne bestaae sig i en saadan Grammatikexamen, indskrænke sin Fortolkning af Cicero og Horats, Homer og Plato, til den blotte grammatikalske Analyse, forsaavidt ikke fiendne Ordformer eller Meningens Udvikling gjør det til Nødvendighed, at opholde sig derved: da sætte vi vor philologiske Skoleunderviisning et godt Trin lavere, end den dog i de høiere Klasser burde staae; da vil Grammatiken, som ene holder sig til det Mechaniske i Sproget, blive en Ruin for al den Fortolkning, der skulde give sig af med det Fuldkomne i Foredraget og det Rigtige i Tankerne hos de Auteurs, der læses; og, som Følge heraf, ere vi da, inden vi forsee os, igjen paa det Punkt, hvorfra Didaktikens ovenomtalte Reform stræbte at hæve os: vi nøies med den blotte ufrugtbare Verbalkundskab, med Skallen istedetfor Kjernen, og tvertimod Tendensen af de Humaniora, der skulde være Skoleunderviisningens væsentligste Gjenstand, lærer Ungdommen i disse Studier hverken at søge Føde for sin Aand eller Dannelse af sin Dømmekraft og Smag. Heraf fremlyser altsaa, hvor vrang den Mening er, at der ved en Discipels Overgang fra Skolen til Universitetet fornemmelig kun bør sees paa, hvor fast og færdig han er i sin Grammatik; et Maal, der ofte kunde være naaet ved Udgangen fra den lavere Klasse, og det maaskee endog bedre, da Færdigheden i at recitere Former og Regler i den senere

Tid, hvor der kun var seet paa Grammatikens Anvendelse i Fortolkning eller Stil, lettelig kunde have tabt sig, uden at dog derfor dens Kundskab var borte. Eller gaae vi ældre, hvis Kundskab i Sproget ved Læsning og ei ved Regler er modnet til en sieblig Følelse af det Rigtige, hvad enten vi skulle læse eller skrive deri, vel endnu tilbage til Angivelse af Grammatikens Love, og kunde vi ei være his penitus imbuti, uden at Hukommelsen derfor havde dem mere paa rede Haand, som de stode i Vogen? Lader os bedømme dette efter Modersmaalets Studium: heri har Øvelse givet os Færdighed og Øre, førend samme ved Grammatiken blev reglet og ordnet. Men er dette sidste seet ved en hensigtsret Underviisning, da kunne vi skrive correct, uden dog maaskee derfor at kunne angive Lovene eller bestaae en Examen efter Vogen.

Og siden vi nu ere komne til at tale om Dansk Grammatik, da kan jeg heller ikke lade det Misgreb ubemærket, der ogsaa ofte gjør den til Hiemeed istedetfor til Middel; naar Underviisningen i Modersmaalet bliver staaende ved dets Grammatik allene, og lader den hele Anvendelse bestaae i en tør Formanalyse og Formelassification, istedetfor først at oplyse Formernes Rigtighed af Analogie, Etymologie og Sprogbrug, og derpaa, naar Sikkerhed heri er naaet, at gaae til det gode Foredrags æsthetiske og rhetoriske Love, helst udviklede af Mønstrene selv; hvorhos dog kunde ønskes, at vi eiede nogen Ledetraad, hvori disse Love kort, treffende, i et hensigtsret Valg og efter en fast anlagt Plan vare fremstillede og oplyste.

Den samme Grundsætning, som vi have opstillet for den grammatikalske Underviisning, gjælder og om de Lærebøgers Indretning, som til dette Brug affattes. Ogsaa heri bør intet anbringes, som ei sigter til det Maal, der, efter hvad vi nu have viist, ved den grammatikalske Underviisning bør sigtes til. For samme passer altsaa ikke nogen dybt og i det Abstracte gaaende Undersøgelse af den egentlige philosophiske eller almindelige Grammatik, der selv er Hovedgjenstand for et eget Studium og vilde aflede for langt fra det, der her bør være Hiemeed, nemlig Kundskaben i et vist Sprog; og overhovedet intet, som ei har praktisk Tændens d. e. sigter til at give Lærlingen Anviisning enten til Autorernes Fortolkning eller til at skrive Sproget, forsaavidt dette fordres. Endskjøndt det hermed ikke skal være paastaet, at jo det enkelte Sprogs Grammatik gjerne fra den almindelige og philosophiske Sproglære kan, ja endog bør, hente mangen Oplysning og Begrundelse af sine Forskrifter, hvorom nedenfor nærmere skal tales. Men kun, hvad der giver tydelig og bestemt Forklaring om Sprogets Former og Ordforhold, bør være Skolegrammatikens Sag. Og ligeledes følger af samme Grundsætning, at Lærebogen bør være affattet efter den Methode, hvorved lettest og bedst virkes til ovennævnte Hovedsiemeeds Opnaaelse, rigtigt at kunne tolke Forfattere i Sproget

og, hvor det fordres, skrive correct i samme. Exempler paa Synder herimod kunde være anstødelige; men hvorledes disse Blades Forfatter tænker sig en saadan Methode, vil være fjendeligt af de ved ham, saavel i Modersmaalet, som i de tre lærde Sprog, udgivne grammatiske Lærebøger, og til hvis Fortaler han i Særdeleshed vil henviser; ligesom det og tildeels vil fremlyse af de øvrige Grundfætninger for den grammatiske Underviisning, hvortil vi desaar sag nu ville ile.

Det andet, som baade Læreren og Lærebogens Forfatter ved den grammatiske Underviisning, de give, have at paasee, er, at den bliver, saa vidt muligt, Forstands og ikke blot Hukommelses Sag. Til den Ende maa, hvor det lader sig gjøre, Ursagen til alle Sprogphenomenerne, deres Etymologie og Gangen i deres Fremvæert korteligen udvikles; og overhovedet Grammatiken ikke være et blot Aggregat af positive Forskrifter og Love, som paalyrdes Hukommelsen; men et velordnet System af den Analogie, Sproget i sin Dannelse har fulgt, tilligemed Undtagelserne fra samme, ligeledes saavidt mueligt etymologisk begrundede. Hvor aldeles grundet denne Fordring er, vil vel kunne skionnes deraf, at Grammatiken ikke er en blot historisk Gjenstand, men især fordrer rigtig Indsigt i de Taleformers Beskaffenhed, hvorom der handles, uden hvilken ingen ret Benyttelse eller Anvendelse af dens Forskrifter kan tænkes muelig. Men maaskee ville nogle Exempler bedre kunne oplyse Sagen. Hvorledes vilde, for at blive staaende ved det allerførste, Lærlingen gjøre sig et rigtigt Begreb om Declination, Comparison, Conjugation o. desl. naar han ei først bragtes til at gjøre sig et rigtigt Begreb om de Taledeles Natur, som kunne modtage disse Forandringer? eller om Constructioner, naar han ei fik et tydeligt Begreb om de Ursager, der naturligen bewirkede samme, men blot positivt maatte lære og huske: "Nomina kunne declineres, Adjectiver og Adverbier compareres, Verberne conjugeres"; eller "Casus ere 6, Nominativus, Genitivus o. s. v. Gradus tre, Conjugationerne 4, og deri igjen saa mange Modi og saa mange Tempora" o. s. f. Eller for at anføre et Par Beviser af hvert Sprog især: hvilket vilde bedst indsees, fattes og beholdes, om jeg i Hebraiske med de gamle Grammatici giver min Lærlings blotte Hukommelse denne blotte Tegnsregel, at af to Schvaer, som stode sammen, bliver det første, naar det var mobile eller skulde udtales, til Chirek, eller jeg fremsætter Sagen selv efter sin virkelige Natur saaledes for hans Forstand: "tre sammenstødende Consonanter kunne til Begyndelse af en Stavelse ei udtales, der høertes derfor imellem de to første af sig selv en kort Lyd af J, som tilkjendegives ved et Chirek? Ligeledes, om jeg lærer ham, at Dageschtegnet ei maa staae i Gutturaler, eller jeg gaaer til Ursagen og viser ham, at Gutturaler ei kunne udtales dobbelte, og derfor ei modtage Dagesch? Fremdeles, om jeg lader ham udenad lære Demsen katal, kate-

Iah, kataltha o. s. v. eller jeg, efterat han har lært de personlige Pronomina, som til den Ende bør gaae forud for Verbet, oplyser ham om, hvorledes Adformativerne i 2den og 1ste Person ere fremkomne af disse, ved deres umiddelbare Sammensjælse med Stamformerne. Da har han Nøglen, og forudsat, at han veed sine Personalpronomina og hvad Vocalopslugging nye Endetillæg give Anledning til, kan han sit Paradigma i det samme Øieblik, han har indseet dets Dannelse. Vi gaae til Græskten: hvilken Forskjel vil der her atter være paa, om jeg giver min Lærling en blot positiv Forskrift at huske, eller jeg lader ham tænke sig ind i Sagen? Om jeg lader ham lære først den 1ste og 2den Declinations Genitiv paa *ς*, og dernæst som Undtagelse herfra Dialecterne *αι* og *οιο*; eller jeg viser ham den Sandsynlighed, at den ældste masc. Genitivendelse var *ο*, som altsaa ved at sjæies til Nominativendelserne *ας* og *ος*, formedelst Elision af *ς*, gav *αι* og *οο* (forlænget *οιο*), hvoraf da igjen ved Sammenstrækning det almindelige *ς*? Ligeledes, om jeg ved 2den Person i Passiv lader ham lære Endelserne *η*, *ς* og *ω*, som han blot maa huske, uden at fatte, hvorledes de ere fremkomne, samt derpaa de ioniske *αι*, *ει*, *οι*; eller jeg gjør ham bekendt med det oprindelige *αι* og *οι*, som endnu er det sædvanlige i Verba paa *μι*, og hvoraf da *ει*, *οι* og *οοι*, med Elision af *ο* giver *αι*, *ει*, *οι*, og dette da igjen de contraherede Former *η*, *ς*, *ω*? Fremdeles om jeg anfører ham *ελαβον*, *ηλθον*, som anomale Tempora af *λαμβάνω* og *ερχομαι*, hvis Grund han i øvrigt ikke faaer at vide, og saaledes overhovedet lader alle anomale Tempora blot fattes af Øret og huskes efter en Rems; eller jeg udleder de første af deres Stamformer *λαβω*, *ηλθω*, og overhovedet sammenstiller dem alle efter deres Formationsanalogier, saaledes at den hele Dannelsesmaade deri ret kan bemærkes? Ogsaa Contractionens og Accentvæsenets Natur, hvor oplysende er det ikke, at den kortelig udvikles, istedenfor blot at sige Lærlingen, hvortledes der contraheres og accentueres? Af disse saavel som andre deslige Forklaringer, hvorpaa min sidste græske Grammatik, ligesom og tilførn den hebraiske, frembyder Exempler nok, tør jeg haabe, at det tilstrækkeligen vil vise sig, om en saadan Sprogphilosophie bestaaer, som nylig en Recensent meente, i blotte Ord, og ei skulde være at foretrække for Forskrifter, der, som aldeles ubegrundede, overlades Hukommelsen allene at beholde. Dernæst, for ogsaa at tage Exempel af Latinen, vil det til en solid grammaticalsk Kundskab ikke være ligegyldigt, om de almindelige Begreber af Sprog læren indprentes Lærlingens Hukommelse eller hans Forstand tillige; endskjønt herved vistnok møder den Vankeelighed, at man ei kan forudsætte Kundskab om det Sprog, der, som Rilde til det latinske, vilde kaste Lys over saa mangen Deel af dets Etymologie; f. Ex. over Verbernes anomale Tempusformer, der i Forstningen næsten blot maa overlades Sproggehøret at glemme, skjøndt deres

Grunde dog egentlig ere at søge i Græken, f. Ex. nosco og cognosco, novi, notum, i γνώω, γινώσκω; sum, fui, esse, i εἶω, εἶω, (ο: Fυω, Fυμ), meminī i μνήμηναι o. deest. flere Ety- mologier, som ofte ere aldeles græske, og derfor i det mindste i de høiere Classer med Fordeel kunde og burde oplyses af Lærere deres Kilde. Men selv uden at tage Hensyn hertil, gives der dog mangen anden Punkt i den latinske Grammatik, hvoraf en filosofisk begrundet Fremsettelse kunde være meget gavnlig; for Begynderen f. Ex. til Oplysning af Taledeleenes Natur og deraf følgende Egenheder, af Declinationens Bæsen, der, som næsten ubekjendt fra Modersmaalet, er ham et aldeles nyt Phænomen, o. s. m. og for de Ældre og Viderekomne, af Constructiønernes indvortes Grunde. Men dette behøver ingenlunde at skee ved noget fuldstændigt Raisonnement: ofte saar et lidet Wink, ofte den blotte Orden, hvori en Regel fattes, eller Maade, hvorpaa den udtrykkes, være aldeles tilstrækkelig til at opvække klart Begreb om Sagen, og det selv for de første Begyndere; f. Ex. om de sædvanlige Regler angaaende Adjectivets Overeensstemmelse med Substantivet, Prædicatets med Subjectet, og Substantiver eller Adjectiver i Apposition, vil Forklaringerne blive lyse nok, naar man først gjør Lærlingen opmærksom paa, "at der i ethvert Begreb eller Mening maa være en Hoved- gjenstand, hvorefter det, der siges om samme, rettes sig" og nu anvender dette paa Adjectivets og Prædicatets Construction, samt derefter gaar til Appositionen, hvis Natur let indses af det Foregaaende, saasom en tilføjet Forklaring, hvad enten den er Substantiv eller Adjectiv, ligesaa vel maa rette sig efter Gjenstanden, som de Bestemmelser, der udgjøre en Deel af Sætningen. Saaledes forklares saa mange Ting ved en god Orden og Sammenhang, ligesom og, naar Alt det indbefattes under eet Udsnit, der udspringer af samme Grund, hvilken da kun eengang for alle behøver at angives og derefter med Lethed kan appliceres paa de enkelte Tilfælde i Sædeleshed. Det er derfor grundfæstet, naar bemeldte Recensent vil gjøre Forbindelse imellem Reglerne til en methodisk Rekke, og anseer det for en Dyd ved Lærebogen, at hver Regel staaer isoleeret for sig, uden at grunde sig paa noget forhen bevist og indseet. Og nu endelig i Modersmaalet, hvad er ved det grammatikalske Studium, naar det ei skal være Forstandes Sag? Ikke allene kunde her spørges: hvad vilde der blive af i alle de Grammatikens og Orthographiens Puncter, hvor der imellem Grammatici selv er Uenighed, og Talebrugen intet afgjørende bestemmer? vilde her ikke Disciplinen som var nødt til at jurare in verba magistri, saa ofte denne hans Lærer havde seilet eller hængt eller anden Grille i Sproget, ogsaa nødvendig blive en blind Efterfølger af det Urigtige? Men selv om Grammatikens end allevegne statuerede det rigtige, hvor stridende vedblev det ikke alligevel i denne Disciplins Natur, at foreskrive blot positivt og ubegrundet? hvad anden Visdom fik Lærlingen

Da om dens Forfkrifters Rigtighed, end at det staaer saaledes i hans Bog? eller til hvad Dannelse for hans Land blev vel det grammatiske Studium af Modersmaalet, naar det ei skulde være andet, end en blot udenad lært Classification af de Ordformer, han fra Børnsbeen af *ex usu* havde vidst? For ikke at tale om de mangfoldige Punkter af Sproglæren, hvori Lærlingen, uden at vænnes til et grundigt Raisonnement derover, og uden at kjende Sprogens og Retskrivningens Principer, ikke engang kan komme til den Fasthed og Sikkerhed, hvis Nødvendighed man dog skulde troe, at vor Tidsalder, ved den Vaklen og Uenighed der i den Henseende hersker, dog maatte føle.

Vist nok kan ved saadanne Grundes Angivelse ikke Alting bringes til Evidencce eller fuldkommen Visshed, og ofte maa man støtte sig paa een eller anden Hypothese. Men lad disse endog enkelt Gang være for vovede, Skaden deraf er dog langt fra at være den, som det grammatikalske Raisonnements Fiender raabe paa. Thi Resultatet, hvorpaa Anvendelsen grunder sig, fastsættes jo af Sprogbrugen; Hypothesen vil allene forklare os, hvorledes dette Resultat er udkommen, og deri maatte vel selv en Feiltagelse hos den, der tænker, være mere værd, end ingen, hos den, der intet tænker og intet søger at forklare sig.

Den 3die, og som her maa være den sidste, Grundsatning for al grammatikalsk Underviisning, saavel den mundtlige, som den i Lærebogen fremsatte, at den nemlig maa være Kort, synes at finde clasfisk Hjemmel i det gamle Horatsiske *Quicquid præcipies, brevis esto!* Men vel at mærke, herpaa følger strax som Aarsag: *Omne supervacuum pleno de pectore manat.* Om altsaa endog hiin Forfkrift ligesaa godt kunde passe sig paa Grammatikeren, som paa Digteren, hvilken Horats vilde instruere, saa seer man dog strax, at ved det, der ikke er Kort nok, forstaaes ikkun, hvad der er supervacuum, og at vor Digters Mening ikkun er: at hvad der kan siges kort og kjernefuldt, ikke bør udtværes i flere Ord end behøves, eller vidløftiggjøres ved unyttige Gjentakelser. Og heri har han vist storligen Ret; men ikke følger deraf, at en Grammatik paa 4 Aft skulde være bedre og mere passende til Underviisning, end een paa 8 eller 12 Aft, eller at den docerer bedre, som siger kun det Allernødvendigste, for at det blot kan huskes, end den, der tilstrækkeligen udtommer og tydeligen udvikler Gjenstanden. Jeg skulde ikke fremsætte en saa i Pine faldende Bemærkning, dersom det ikke for nylig var hændet mig selv, at blive i den foromtalte Recensjon dadlet, fordi jeg havde deels gjort Lærlingen opmærksom paa Udfælligt i den græske Sproglære, som i mindre Udtog pleier at forbigaaes, og deels udviklet, hvad Andre blot nævne, eller antyde, overladende til Læreren eller Hændelsen, om det siden nogenstunde vil blive forklaret; med eet

Orb, fordi en fuldstændig Stolegrammatik for alle Klasser ikke var et blot Udtog for den første Begynder.

Den Kort hed altsaa, der fordres af en Sproglære, maa ikke søges paa fornøden Fuldstændigheds eller Tydeligheds Bekostning. Og dette gjælder selv om den første Begynders Underviisning; thi behøver han end kun faa grammatikalske Grundbegreber, for efter en rigtig Methode strax at gaae til Anvendelse deraf og til de første Læsesvæffer, saa her dog allerede disse være tydelig indseete og med Forstanden fattede, saafremt det ellers skal fortjene at kaldes Begreber og med nogen Forstand kunne anvendes. Hvorledes vil Lærlingen f. Ex. kjende Taledelene fra hinanden, naar han ei har fattet deres Natur, og hverledes kan han fatte den, uden at bruge Forstanden eller tænke? thi den blotte Hukommelse skal dog vel ikke sige ham, at liber er Substantiv og bonus Adjectiv. "Men Ordenes Vøining i Declination og Conjugation, som er en saadan Hoveddeel af al grammatisk Formlære, den maa jo dog Hukommelsen ene fatte og gjemme!" Vist nok, saavidt Erindringen af Endelserne angaaer; endskjønt der dog ogsaa i denne Henseende kan af en god Methodik leveres Forstanden mangt et heldigt mnemonisk Hjælpemiddel, i Græssen f. Ex. ved Sammenligning med den forud bekjendte latiniske Vøining samt ved Endelsernes Etymologie; og i Latinen selv ved tabellarisk Fremstilling og Sammenligning af Endelserne, saasom ved at lade alle 4 Conjugationer Tempus for Tempus læres paa een Gang. Men dog maa ogsaa her ved en god Underviisning Forstanden og Tænkraften være virksom, for at Lærlingen først og fremmest kan gjøre sig rigtigt Begreb om, hvad Declination og Conjugation er, hvilket ikke læres ham, naar man blot forlanger han skal huske, hvormange Vøiningsmaader der gives og hvilke Endelser disse have; ligesom og i Analysen blot. classificere Formerne og færdigen kjende, til hvad Rubrik de høre, uden at Form og Bemærkelse i hans Hoved blive saa at sige identiske, og han stedse har et tydeligt Begreb om, hvorfor han her bruger een, hist en anden Flexion i Casus, Genus, Numerus, Tempus og Modus. At Lærlingen ikke strax og eo ipso lærer at indsee dette, men i Forstningen allene foregives Former at indprente i sin Hukommelse, deraf kommer udentviul al den Besværlighed, man saa længe har med at faae grammatikalsk Rigtighed i hans Hoved, hvad enten han saa skal skrive i Sproget eller fortolke dets Forfatter; ikke at tale om, at en saadan mechanic Underviisning, om den endog ved en idelig Indøvelse kan skaffe Fasthed nok i Formerne, dog er alt for aandsdræbende og bringer Tænkraften i en Lethargie, hvoraf det siden vil blive vanskeligt at bringe den til Live; hvilket Erfaring saa ofte viser Exempler paa hos Disciple, som tidlig ere sysselsatte med at lære uden at tænke. Vist nok kan nu, for; at komme til det, vi vilde sige, en saadan Underviisning ei

affattes saa kort, som om man blot holdt sig til den positive Fremstilling, der allene nævner os Tegn og Form, uden at nævne, hvorledes de bleve til eller hvad Grund de havde: men deels er Korthed nu eensgang ikke den øverste Grundsætning, hvilken enhver anden bør underordnes; og deels er Korthed i Fremstillingen noget andet, end den, der viser sig i et ringere Bladeantal, og den Udførlighed, som hine Oplysninger forarsage, siensynligen ingen Synd mod det ovennævnte *quicquid præcipies, brevis esto*, da her intet *super-vacuum* er, ei heller noget i Forveien *plenum pectus*, hvoraf dette skulde flyde over; hvad der er tilføjet, trætter eller forvirrer ei, men oplyser, og det var jo det, Grammatikken skulde sige, hvis den vilde blive sit *Piemced* tro.

Ligesaa lidet kan det være Feil imod Kortheden, om den fuldstændigere, for *pro-vectiores*, men dog endnu altid *Skoledisciple*, bestemte Grammatik tilføjer en stor Deel *Spe- cialia*, eller udfører Udskilligt næiere, som vilde komme for tidligt og blive til Forvirring for Begynderen strax at lære. Thi kan end endeel af slige Ting efterhaanden læres *ex usu* eller tilfældigviis siges Lærlingen, saa skeer det dog aldrig med den Fuldstændighed og Orden, som i den systematiske Underviisning; ikke heller kan Lærlingen saaledes finde den Oplysning, han i saadant Tilfælde maatte behøve, som naar den er ansat paa sit behørig Sted i Grammatikken. Lad end Bogen ved disse Tillæg eller denne Udførlighed blive nogle Aar større: behørig Korthed mangler den derfor ikke, saalænge det, der er sagt, hverken ligger udenfor det, enhver vel oplyst Lærling bør vide, eller er fremsat med mere Vidsløstighed, end Gjenstanden nundgaelig fordrer. Det samme gjaelder om den Forfærelse, Syntaxen maae give en grammatisk Lærebog. Vistnok kan denne og læres ved Abstraction under Læsningen af *Autores*; men dette kan jo al Grammatik, og dog indsee vi, at vi komme baade bedre og hurtigere til Maalet ved at have dens Forkrifter opstillede i systematisk Orden, hvorefter de, naar der for Resten er fulgt en god Methode, læres med en Letthed og Fuldstændighed, som ad hiin Omvei seent eller aldrig vil naaes. Hvi skulde det samme da ikke ligesaavel blive Tilfældet med det System, der opstiller os Ordforningerne, som med det, der opstiller Ordformerne? Vel er dette mere nød- vendigt i et Sprog, der tildeels skal læres for at skrives og tales, s. Ex. i Latinen, end i det der blot læres, for at forstaae dets Forfattere, saasom Græsk; men alligevel er det dog ogsaa her vigtigt, at kjende Constructionsidiotismerne, for tilfulde strax at forstaae ethvert Sted, hvor disse lide Anvendelse. Mindre nødvendigt er imidlertid Syntaxen ved saa fattigt et Sprog, som Hebraisk, hvor den deels allerede ligger i Formlæren, s. Ex. i Reglerne om *status constructus*, om Suffixernes Anvendelse, om Partiklernes Natur o. d. og deels de samme Constructionsmaader saa ofte forekomme, at de langt lettere læres ved Øvelsen, end

i et Sprog, hvor den større Cultur og Tankeveendingernes Mangfoldighed medfører en rigere Udtryksmaade og flere Modificationer af Constructionen, samt endelig de indviklede Periodesbygninger, som det simple og barnlige Hebraiske intet kjender til, nødvendigen for at overskues, fordre tilstrækkelig Indsigt i Forbindelsesmaaderne. Atter en anden Beskaffenhed har det endelig med Moderemaal, hvori Tusinder skrive godt, uden at have lært nogen Syntax, fordi Øret ved den bestandige Øvelse nu ceengang er blevet saa fortroligt med Sprogbrugen, at de værste Feil derimod ved blot nogen Opmærksomhed ville kunne undgaaes; men ogsaa Tusinder vilde skrive mere correct, dersom de i Henseende til Constructionen fik rigtig og behørig Anvisning. Overhovedet er Hiemebet for den grammatikalske Underviisning i Moderemaal et ganske andet, end ved de andre Sprog; de studeres for først at læres og forstaaes, dette kun for at tales og skrives rigtigt; i dem skal af Grammatikken læres baade Former og Constructioner, i dette ere derimod begge Dele Lærlingen bekjendte inden han gaaer til Grammatikken, som altsaa kun skal arbejde paa at berigtige og bringe Correcthed i hans Stil, og til den Ende maa fremstille Sprogbrugen i raisonneeret og begrundet Theorie. Er nu altsaa allerede i hine Sprogs Grammatik Grunde og Raisonnement fornødne, hvormeget mere da i dette, hvor Uvissheden endnu ofte er saa stor og Meningerne saa deelte, at ingen Lov kan vente at blive antaget uden gyldigt Beviis? Udtogets Korthed kan her altsaa endnu mindre blive en Fordring, saakremit man ikke vil blive staaende ved det, Lærlingen enten allerede veed, eller til at skrive og tale rigtigt ikke behøver at vide.

Vel kunde der endnu gives flere ikke uvigtige Grundsætninger for Grammatikeren, saasom at han ei bør indlade sig i Spidsfindigheder og Distinctioner, som ingen praktisk Tendens have, d. e. intet bidrage til enten at forstaae Sproget bedre eller at udtrykke sig rigtigt deri; hvorimod der især feiles ved Fremstillingen af Moderemaalets Grammatik; fremdeles at han bør beslitte sig paa et klart Foredrag, oplyse Alt med Exempler af Sprogets bedste Forfattere, og kun vælge saadanne Exempler, hvori Reglens Anvendelse stikker skarpt frem og ei skjules under for megen Vidtløftighed, m. v. men da en Udvikling af alt dette vilde fordre et større Rum, end et Program kan tilstøde, nædes jeg til her at sætte Grændsen for nærværende Undersøgelse, ligesom og til at forbigaae de hidtil opstillede Grundsætningers Anvendelse paa de andre levende Sprogs Grammatik, som læres i vor lærde Ungdomsunderviisning, og hvorom jeg allene til Kyndiges Overveielse vil opkafe det Spørgsmaal, om vi ikke i disse Sprog maaskee gjøre mere Skade end Gavn med det alt for omhyggelige Grammatikstudium, eller med at gaae videre deri, end til de væsentligste grammatikalske Elementer; da deels den Mængde Grammaticalia i saa mange forskjellige Sprog

maa baade forvirre og trætte Lærlingen, som, hvis han skal blive saa fast deri, som til en nøiagtig Grammatikexamen kan fordres, hver Dag maa have flere Grammatiklectier, foruden alt andet, at lære; og deels denne Omhyggelighed for at indprente Grammatik maa blive til megen Hinder for det, der i de levende Sprog burde være Skoleunderviisningens Hovedsiemeed, nemlig at Lærlingen bragtes til at læse disse Sprog med Færdighed, til hvilken Ende han burde læse meget og kun analysere det Nødvendigste. Kunde dermed forbindes Taleøvelser, var det vistnok ønskeligt; men den Correcthed i at skrive og tale Sproget, som Grammatikstudiet egentlig skal give, kan i de levende Sprog ligesaalet blive i Skolerne almindelig Fordring, som Tendentzen af de gamle og de nyere Sprogs Studium i Ungdommen nogensinde kan være den samme.

Den offentlige Examen i Roestilde Kathedralskole for
 Aaret 1822, som Disciplenes Forældre og Børgere, samt
 andre Videnskabselskere og Skolens Belyndere herved ær-
 bodigst indbydes til efter Behag at bivaane og anhøre, vil
 blive foretaget i følgende Orden:

Dagen.	Første Børelse.	Andet Børelse.
d. 23 Sept. Formidd. 4de Kl. Græsk.		2den Kl. Historie.
	Æfterm. 3die Kl. Fransk.	1ste Kl. Historie.
d. 24 Sept. Formidd. 4de Kl. Fransk.		2den Kl. Arithmetik.
	Æfterm. 3die Kl. Geometrie.	1ste Kl. Tegning.
d. 25 Sept. Formidd. 4de Kl. Arithmetik.		2den Kl. Dansk.
	Æfterm. 3die Kl. Dansk.	1ste Kl. Arithmetik.
d. 26 Sept. Formidd. 4de Kl. Geometrie.		2den Kl. Latin (Adj. Christensen).
	Æfterm. 3die Kl. Arithmetik.	1ste Kl. Dansk.
d. 27 Sept. Formidd. 3die Kl. Geographie.		2den Kl. Latin (Adj. Stybe).
	Æfterm. 4de Kl. Tydsk.	1ste Kl. Geographie.
d. 28 Sept. Formidd. 4de Kl. Geographie.		2den Kl. Tydsk.
	Æfterm. 3die Kl. Religion.	1ste Kl. Latin (Adj. Christensen).

Dagen.	Første Værelse.	Andet Værelse.
d. 30 Sept.	Formidd. 4de Kl. Religion. Efterm. 3die Kl. Latin (Adj. Stybe).	2den Kl. Græsk. 1ste Kl. Religion.
d. 1 Octbr.	Formidd. 4de Kl. Historie. Efterm. 3die Kl. Latin (Adj. Christensen).	1ste Kl. Latin (Adj. Stybe). 2den Kl. Religion.
d. 2 Octbr.	Formidd. 4de Kl. Hebraisk. Efterm. 3die Kl. Græsk.	2den Kl. Geographie. 1ste Kl. Tydsk.
d. 3 Octbr.	Formidd. 4de Kl. Latin. Efterm. fortsættes.	3die Kl. Tydsk. 2den Kl. Fransk.
d. 4 Octbr.	Formidd. 4de Kl. Iliaden og Odysseen. Efterm. Hvad der mueligen endnu maatte være tilovers af Examen.	3die Kl. Historie.

Hvad Dag Translocationen, som holdes paa sædvanlig Maade, kan foretages, skal nærmere gennem Disciplene vorde bekendtgjort.

Til Universitetet afgaae følgende:

1. Christian Hemmeløv Dons, en Søn af Hr. P. C. Dons, Secretair og Medlem af Raadet paa St. Thomas.
2. Hans Nicolay Kellermann Rørdam, en Søn af Hr. T. S. Rørdam, Sognepræst til Dndlese og Sendersted i Sjælland.

3. Claudius Benjamin Hellemann, en Søn af Hr. J. Hellemann, Forpagter paa Ryegaard i Sjælland.
  4. Johannes Galskjot, en Søn af Hr. E. M. B. Galskjot, Sognepræst til Hyllested, Venstøv og Holsteinborg i Sjælland.
  5. Peter Johan Schouw, en Søn af afd. Factor Schouw, og Stedson af Hr. Professor, Dr. Medicinæ og Ridder Schumacher i Kjøbenhavn.
  6. Frederik Wilhelm Greve af Ahlefeld-Laurvig, en Søn af Hr. Grev J. Ahlefeld-Laurvig til Laarnholm.
  7. Johan Christopher Voigt, en Søn af Hr. J. S. Voigt, Forvalter ved Grevskabet Langeland.
-